

ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК РЕПРЕЗЕНТАТОР РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

ПАНУТА Олена Володимирівна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права Національного університету «Львівська політехніка»

**УДК 240.12: 316:61
DOI 10.32782/EP.2021.2**

Правовая социализация - это процесс, с помощью которого люди развивают свои отношения с законом и правовыми нормами путем приобретения правовых ценностей, позиций и соображений. Правовая социализация является непрерывной, поскольку она оказывается с тем как с точки зрения социальной жизни отдельного человека, так и с точки зрения исторической ретроспективы. Исследования правовой социализации различают две разные ориентации на закон: принудительную и консенсусную. Принудительные ориентации коренятся в применении силы и наказания, в конечном итоге приводят к инструментально целенаправленным отношениям, построенным на доминировании. Консенсусные ориентации коренятся в приобретении ценностей, охватывающих вопросы об отношении, решении и границ. Правовая социализация является новейшим правовым явлением.- О ней, как о юридической категории, заговорили прошлого века, однако сущность, принципы, цикличность процесса и влияние на различные возрастные группы довольно разные. Поэтому сегодня требует досконального анализа этот процесс, особенно в контексте отграничения от правового образования, правового всеобуча, правового воспитания и правомерного поведения.

Ключевые слова: социализация, правовая социализация, правовое поведение, норма права, правовое образование, правовая категория.

Постановка проблеми

Правова наука є явищем, що підлягає зміні, трансформації та модифікації. Серед цих процесів вагоме місце відіграє оновлення та видозміна нормативно-правового апарату. Вказане пов'язане як з розвитком суміжних наук, так і з міждисциплінарним накопиченням та модифікацією знань. Важливу роль відіграють також такі інститути, положення, категорії, що з'являються у зв'язку з трансформацією національної правової системи, оновленням знань, реформуванням права та держави. Одним з затребуваних останнім часом, проте проблемним для розуміння, є інститут правової соціалізації.

Соціалізація дуже схожа за юридичним розумінням до низки понять, зокрема правова освіта, правовий всеобуч, правова ідентичність. Проте слід звернути особливу увагу на цінні твердження професора М. Панова у тому, що «як результат абстрагування (відволікання) від несуттєвих ознак явищ (об'єктів) одного і того ж виду (класу, типу) виокремлюються узагальнення основних суттєвих ознак, видові поняття є достатньо точними, чітко, з необхідною повнотою і, як правило, вичерпно визначають в узагальнених ознаках, що становлять зміст цих понять, суттєві риси об'єктів (явищ) реальної дійсності, що відображаються у словесній формі у змісті цих понять» [1, с.140]. Правова соціалізація – це не новітнє поняття, це якраз те поняття, що відображає ґрунтовний, додатковий правовий процес. Це кате-

горія, що збагачує загальнотеоретичну юриспруденцію додатковими поняттями.

Стан дослідження

Проблеми правового виховання, удосконалення правового тлумачення та правової освіти піднімаються вже десятки років. Серед них є суттєві наукові доробки Н. Оніщенко, В. Ковальчука, С. Сливки, І. Жаровської та інших видатних науковців. Проте проблема правової соціалізації тільки останнім часом стала питанням юридичної науки, тому потребує додаткового, більше того, ще не одного комплексного узагальнення.

Метою статті є аналіз правової соціалізації як новітнього теоретико-правового явища.

Виклад основних положень

У найзагальнішому розумінні правова соціалізація відноситься до процесу, через який люди розвивають цінності, установки та переконання щодо законів, інститутів, що створюють право, та людей, які виконують закон. Вказане розуміння є найпростішим і доволі схожим з поняттям правова освіта, можливо, навіть правовий всеобуч. Представниками такого розуміння є Дж. Фінкенауер [2] та Грінкен і Кохн [3]. Хоча більшість науковців вказане зводили до здобуття ціннісних настанов щодо права. Все ж таки правову соціалізацію варто приймати як широке правове явище – вона має сприйматися розширено, щоб також включати процеси, за допомогою яких люди розвивають своє розуміння закону та юридичних інституцій у суспільстві, а також включати відносини, пов'язані з поєднанням юридичних процесів з правовою реальністю.

Сфера правової соціалізації виходить із припущення, що право є центральним соціальним інститутом суспільства, що зв'язує тканину соціального життя разом, включаючи техніку, економіку, будівництво, медицину та все інше.

Отож, правова соціалізація - це процес, за допомогою якого люди розвивають свої стосунки із законом та правовими нормами шляхом придбання правових цінностей, позицій та міркувань. «Людина, як істота

соціальна (суспільна), не може задовольнятися лише своїм суто внутрішнім світом, їй об'єктивно необхідно вступати в стосунки з іншими індивідами, що володіють своїми індивідуальними поглядами на життя. Але під впливом багатогранного соціального життя у членів суспільства формуються загальні духовно поведінкові начала (принципи і норми), яких необхідно дотримуватися в різних життєвих обставинах. Поступово індивідуальні моральні підвалини поєднуються з моральними вимогами і принципами всього соціуму» [4, с.27].

Правова соціалізація є повсюдною, оскільки, незважаючи на свою назву, вона виходить за рамки правової світу. Окрім юридичних інститутів, соціальним середовищем є також інститутом соціальної взаємодії, тому складається з неюридичних інститутів, які часто організовані навколо феноменологічно подібних систем прав та владних ієрархій. Звичайно, поки покоління, що зростає, з часом диференціюється між юридичною та соціальною владою, діти також розвивають свої ранні погляди на закон та юридичні повноваження внаслідок взаємодії, що відбувається вдома та шкільному середовищі. У результаті, вважається що правовий розвиток визначається взаємодією фізичних осіб із цими позаконними джерелами, особливо в дитинстві, перш ніж більшість осіб буде усвідомлено сприймати правові норми.

Правова соціалізація є безперервною, оскільки вона виявляється з часом як з точки зору соціального життя окремої людини, так і з погляду історичної ретроспективи. Науковцями погоджено, та й ми мотивували це, що розуміння людьми закону та їхні стосунки з ним починають розвиватися набагато раніше у житті, ймовірно, у дитинстві. У міру того, як люди стають старшими, вони починають безпосередньо взаємодіяти з органами публічної влади, починаючи з підліткового віку. І саме тоді вони набувають піку девіантного впливу та можливого поширення злочинної поведінки. У цей час починають відчувати закон і юридичні повноваження особисто через притягнення до відповідальності, або навпаки через численні механізми захисту прав та свобод.

Однак можна очікувати зміну правової соціалізації у зрілому віці. Зокрема, під час переходу у доросле життя через активне політичне державне та громадське життя. Коли людина починає мати своїх дітей або взаємодіяти із наступним поколінням, відбувається зміна суб'єктивної ролі - людина стає агентами процесу, відповідальними за спілкування наступного покоління. Наприклад, батькові та матері як законним представникам доручається спілкуватися з іншим про належну роль органу влади та про взаємодію з джерелами регуляторних органів контролю.

Додамо потребу юридичного досвіду у будь-яких вказаних процесах. Вказане виступає активним елементом соціалізації. «У процесі юридичної практики виникають різноманітні матеріальні, політичні, соціальні та інші зміни. До її особливостей слід віднести те, що вона завжди породжує юридичні наслідки. Юридична практика включає в себе два основних елементи: юридичну діяльність і соціально-правовий досвід. Динамічна сторона практики реалізується переважно в діяльності; статична - у правовому досвіді. Окрім того, необхідно зазначити, що для правової системи суспільства характерне одночасне функціонування різноманітних типів, видів і підвидів практики. Залежно від характеру, способів перетворення громадських відносин потрібно розрізняти правотворчу, правозастосовчу, розпорядчу, інтерпретаційну та інші типи практики» [5, с.12].

Виокремимо ще один фактор – історичну трансформацію. Закони та соціальні норми, що лежать в їх основі, коливаються через деякий час. Для прикладу візьмемо норми трудового права, вони увесь час змінюються, тому доволі часто особа повинна оновити правові знання у зв'язку зі зміною чинних норм права. Також з часом певні норми змінюються у зв'язку з новою соціальною реальністю, скажімо, піддається трансформації питання про парні пологи, вживання канабісу у медичних цілях, посмертного донорства та трансплантації, судового захисту, медіаційних поцедур тощо.

Вкажемо також на циклічність процесу. Правова соціалізація має тверді пере-

конання щодо обов'язків та цілей закону стосовно громади, а також відповідальність та обов'язки громади щодо закону. Циклічність проявляється в тому, що закон впливає на громадян, однак громадяни також зворотньо впливають на закон. Норма права не є статичною, а її сутність постійно змінюється через тиск громади. Правова соціалізація не розглядає людей як пасивних суб'єктів, які чекають на закон та інші регуляторні органи для формування їх правового розвитку, вони створюють свої правові норми. Це є первинною сутністю демократії, що підкреслює «ту головну функцію сучасної комунікації, завдяки якій поширення новітніх технологій створює умови для більшої відкритості політичних процесів до участі громадян, ставить владу у більшу залежність від громадської думки, відповідно створює простір більшої свободи думки та її публічного прояву — виявлення себе та з'явлення про власний голос всіх і кожного» [6, с.47].

Дослідження правової соціалізації розрізняють дві різні орієнтації на закон: примусову та консенсусну. Примусові орієнтації кореняться у застосуванні сили та покарання, що в кінцевому підсумку призводить до інструментально цілеспрямованих відносин, побудованих на домінуванні. Консенсусні орієнтації кореняться у набутті цінностей, що охоплюють питання щодо ставлення, прийняття рішень та меж. Коли органи влади втілюють ці цінності, вони сприяють довірі та законності та виховують відносини, побудовані на спільних цінностях та добровільному визнанні законних повноважень. Незважаючи на ці висновки, доцільність консенсуального та примусового підходів сильно заперечується в юридичному та нелегальному контексті. Однак дослідження послідовно демонструють, що спілкування підтримуючих цінностей та заохочення сприятливого ставлення не лише мотивує дотримання закону, але сприяє добровільній повазі та добровільній співпраці з юридичними органами.

Висновок

Правова соціалізація є новітнім правовим явищем. Про неї, як юридичну категорію, заговорили минулого століття, проте

АНОТАЦІЯ

Правова соціалізація - це процес, за допомогою якого люди розвивають свої стосунки із законом та правовими нормами шляхом придбання правових цінностей, позицій та міркувань.

Правова соціалізація є безперервною, оскільки вона виявляється з часом, як з точки зору соціального життя окремої людини, так і з погляду історичної ретроспективи.

Дослідження правової соціалізації розрізняють дві різні орієнтації на закон: примусову та консенсусну. Примусові орієнтації кореняться у застосуванні сили та покарання, що в кінцевому підсумку призводить до інструментально цілеспрямованих відносин, побудованих на домінуванні. Консенсусні орієнтації кореняться у набутті цінностей, що охоплюють питання щодо ставлення, прийняття рішень та меж.

Права соціалізація є новітнім правовим явищем. Про неї, як юридичну категорію заговорили минулого століття, проте сутність, принципи, циклічність процесу та вплив на різні вікові групи є доволі різною. Тому сьогодні потребує досконалого аналізу цей процес, особливо у контексті відмежування від правової освіти, правового всеобучу, правового виховання та правомірної поведінки.

Ключові слова: соціалізація, правова соціалізація, правова поведінка, норма права, правова освіта, правова категорія.

сутність, принципи, циклічність процесу та вплив на різні вікові групи є доволі різною. Тому сьогодні потребує досконалого аналізу цей процес, особливо у контексті відмежування від правової освіти, правового всеобучу, правового виховання та правомірної поведінки.

Література

1. Панов М. І. Наукові поняття і юридична термінологія та їх роль у кримінальному законотворенні. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 149. С. 136-153.

2. Finckenaue, J. O. Legal socialization: Concepts and practices. *Trends in Organized Crime*. 1998. №4(2). P. 30-40.

3. Trinkner R., Cohn E. S. Putting the “social” back in legal socialization: Procedural justice, legitimacy, and cynicism in legal and nonlegal authorities. *Law and Human Behavior*. 2014. №38(6). P. 602.-617.

4. Воронова І. В. Демократія, право, моральність: співвідношення у сучасних умовах. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право*. 2017. Вип. 23. С. 27-30.

5. Заєць А. С. Юридична практика як одна з основних форм правового виховання. *Право та державне управління*. 2016. № 4.- С. 11-15.

6. Бистрицький Є. Демократія і публічний дискурс. *Філософська думка*. 2019. № 6. С. 46-63.

LEGAL SOCIALIZATION AS A REPRESENTATIVE OF THE DEVELOPMENT OF LEGAL SCIENCE

Legal socialization is the process by which people develop their relationship with the law and legal norms by acquiring legal values, positions and considerations. Legal socialization is continuous because it manifests itself over time, both in terms of the social life of the individual and in terms of historical retrospect. Studies of legal socialization distinguish between two different orientations to the law: coercive and consensual. Coercive orientations are rooted in the use of force and punishment, which ultimately leads to instrumentally purposeful relationships built on dominance. Consensus orientations are rooted in the acquisition of values that encompass issues of attitude, decision-making, and boundaries. Socialization rights are the latest legal phenomenon. It was talked about as a legal category in the last century, but the essence, principles, cyclical process and impact on different age groups are quite different. Therefore, today this process needs a thorough analysis, especially in the context of separation from legal education, legal education, legal education and lawful behavior.

Key words: socialization, legal socialization, legal behavior, rule of law, legal education, legal category.